

Adam Górski

Instytut Dziennikarstwa i Informatyki, Uniwersytet Jana Kochanowskiego

**Słowa kluczowe:** dobra osobiste, przewlekłość, prawo cywilne, procedura cywilna

**Key words:** personal property, elongation, civil law, civil proceedings

## PRZEWLEKŁOŚĆ POSTĘPOWANIA W SPRAWACH CYWILNYCH ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM SPRAW Z ZAKRESU OCHRONY DÓBR OSOBISTYCH

Jednym z większych problemów krajowego wymiaru sprawiedliwości jest szybkość postępowania<sup>1</sup>. Szczególnie ważna jest ona w sprawach dotyczących dóbr osobistych. W doktrynie podkreśla się, że naruszenie dobra osobistego w wielu przypadkach wywołuje nieodwracalne skutki<sup>2</sup>. Wywołanie takich implikacji nie stoi jednak na przeszkodzie, aby poszkodowany dochodził odpowiednich roszczeń na drodze procesu cywilnego, w szczególności, aby żądał zaniechania naruszania jego dóbr osobistych. Dla poszkodowanego (powoda) istotne jest, jak szybko uzyska satysfakcjonujące rozstrzygnięcie sądowe. Natomiast pozwany ostatecznie zostanie oczyszczony z wszelkich zarzutów dopiero po zakończeniu postępowania. W każdym przypadku konsekwencje długotrwałego procesu z biegiem lat są coraz trudniejsze do naprawienia. Z tego względu konieczne jest wskazanie, na czym polega przewlekłość postępowania i jak jej przeciwdziałać.

Przed omówieniem pojęcia przewlekłości postępowania należy wskazać kategorię spraw, w których rozstrzygnięcia są wydawane „w ekspresowym tempie” i w których praktycznie nie ma możliwości, aby nastąpiła jakakolwiek przewlekłość. Taki

---

<sup>1</sup> Zob.: <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-jednoroczne/rok-2014/> [dostęp: 31.07.2014] oraz np. W. Grejciun, „Witajcie w życiu”, czyli historia filmu, który od 15 lat leży na półce, <http://www.gazeta.pl> [dostęp: 31.07.2014]; J. Stróżyk, *Witajcie w życiu, czyli 15 lat w sądzie*, „Rzeczpospolita” 2012, z 19 grudnia, s. A6.

<sup>2</sup> *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz do art. 1–449<sup>10</sup>*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2013, Legalis, komentarz do art. 24; *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2013, Legalis, komentarz do art. 24.

specjalny tryb dotyczy spraw rozpoznawanych na podstawie art. 111 ustawy Kodeks Wyborczy z dnia 5 stycznia 2011 r.<sup>3</sup>, art. 44 ustawy o referendum ogólnokrajowym z dnia 14 marca 2003 r.<sup>4</sup> oraz art. 35 ustawy o referendum lokalnym z dnia 15 września 2000 r.<sup>5</sup> We wskazanych sprawach postępowanie dotyczy rozpowszechniania informacji nieprawdziwych w trakcie kampanii wyborczej lub kampanii referendalnej. Sąd rozpoznaje wniosek w ciągu 24 godzin w postępowaniu nieprocesowym, może rozpoznać sprawę w przypadku usprawiedliwionej nieobecności wnioskodawcy lub uczestnika postępowania, gdy o terminie rozprawy zostali prawidłowo powiadomieni. Tym samym ustawodawca narzucił bardzo rygorystyczne ramy czasowe rozpoznania wniosku, jak również wyraźnie wskazał, że nawet usprawiedliwione niestawiennictwo nie tamuje rozpoznania sprawy. Wyjaśnienia wymaga związek wskazanych przepisów z postępowaniem w sprawach o ochronę dóbr osobistych. Jak podkreślono, sprawy rozpoznawane we wskazanym trybie dotyczą jedynie rozpowszechniania informacji nieprawdziwych podczas kampanii wyborczej lub referendalnej, natomiast art. 23 KC<sup>6</sup> wymienia przykładowe dobra osobiste, które mogą zostać naruszone w dowolny sposób, w tym także przez rozpowszechnianie informacji nieprawdziwych. Z tego względu należy podzielić prezentowany w literaturze pogląd, że podanie informacji nieprawdziwych może naruszać dobra osobiste, jednak nie zawsze musi taka zależność zachodzić<sup>7</sup>.

W orzecznictwie podkreśla się, że ograniczenie postępowań jedynie do nieprawdziwych informacji zawartych w materiałach wyborczych powoduje, że w pozostałych przypadkach osoba poszkodowana musi dochodzić swoich praw na zasadach ogólnych, czyli w szczególności w postępowaniu o naruszenie dóbr osobistych<sup>8</sup>. Wymóg dochodzenia roszczeń w oparciu o ogólne przepisy regulujące ochronę dóbr osobistych stawia strony przed perspektywą prowadzenia wieloletniego procesu. Z tego względu konieczne jest wyjaśnienie pojęcia przewlekłości postępowania oraz wskazanie przepisów, których odpowiednie zastosowanie umożliwi przeciwdziałanie zbyt długiemu prowadzeniu sprawy.

Zgodnie z definicją zawartą w art. 2 ustawy o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki z dnia 17 czerwca 2004 r.<sup>9</sup> z przewlekłością rozpoznawania sprawy mamy do czynienia, jeżeli postępowanie w tej sprawie trwa dłużej niż to konieczne dla wyjaśnienia tych okoliczności faktycznych i prawnych, które są istotne dla rozstrzygnięcia

<sup>3</sup> Dz.U. Nr 21, poz. 112 z późn. zm.

<sup>4</sup> Dz.U. Nr 57, poz. 507 z późn. zm.

<sup>5</sup> Dz.U. Nr 88, poz. 985 z późn. zm.

<sup>6</sup> Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm. (dalej: KC).

<sup>7</sup> B. Banaszak, *Kodeks wyborczy. Komentarz*, Warszawa 2014, Legalis, komentarz do art. 111 i cytowana tam literatura.

<sup>8</sup> Uzasadnienie postanowienia Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 7 listopada 2002 r., I ACz 1956/02, OSA 2003, nr 10, poz. 47, s. 70, Legalis.

<sup>9</sup> Dz.U. Nr 179, poz. 1843 z późn. zm. (dalej: UOPP).

sprawy. Dla stwierdzenia, czy w sprawie doszło do przewlekłości postępowania, należy w szczególności ocenić terminowość i prawidłowość czynności podjętych przez sąd, w celu wydania w sprawie rozstrzygnięcia co do istoty, uwzględniając charakter sprawy, stopień faktycznej i prawnej jej zawichości, znaczenie dla strony, która wniosła skargę, rozstrzygniętych w niej zagadnień oraz zachowanie się stron, a w szczególności strony, która zarzuciła przewlekłość postępowania (zob. art. 2 UOPP). W orzecnictwie i doktrynie podkreśla się, że przewlekłość postępowania należy rozumieć jako nieuzasadnione długotrwałe zaniechanie przez sąd czynności lub podejmowanie czynności nieefektywnych bądź pozornych<sup>10</sup>.

Zwłoka w postępowaniu może wynikać nie tylko z opieszałego zachowania sądu, może ona być wywołana działaniem (lub też brakiem działania) samych stron, innych uczestników postępowania (np. biegłych) lub też innych osób. W takich sytuacjach sąd winien zdyscyplinować ww. podmioty, wykorzystując w tym celu przewidziane przez prawo środki. W przypadku zaniechania tego obowiązku sąd będzie ponosić odpowiedzialność za przewlekłe prowadzenie sprawy<sup>11</sup>. W przypadku dyscyplinowania świadków będą to w szczególności grzywny za nieusprawiedliwione niestawienie czy też za oddalenie się bez zgody sądu (zob. art. 274 KPC<sup>12</sup>). W stosunku do biegłych, grzywna będzie wymierzona także za nieuzasadnioną odmowę złożenia przyrzeczenia lub opinii, albo za nieusprawiedliwione opóźnienie złożenia opinii (zob. art. 287 KPC). Przepisy procedury cywilnej nie przewidują skazania biegłego na grzywnę w przypadku nieusprawiedliwionego oddalenia się bez zgody sądu. Przesłuchanie biegłego na rozprawie traktowane jest jako uzupełnienie opinii pisemnej, ewentualnie wydanie nowej opinii w formie ustnej. Z tego względu opuszczenie posiedzenia bez zgody sądu będzie równoznaczne z odmową złożenia opinii.

W praktyce może pojawić się konieczność dyscyplinowania osób fizycznych czy też prawnych, które utrudniają lub też uniemożliwiają dokonanie przez sąd innych czynności, w tym oględzin. Zgodnie z art. 296 KPC osobę trzecią, która bez uzasadnionych przyczyn nie zastosowała się do zarządzeń w przedmiocie oględzin, sąd skáže na grzywnę. Także za nieuzasadnioną odmowę przedstawienia dokumentu przez osobę trzecią sąd może zastosować w stosunku do niej grzywnę (zob. art. 251 KPC). Generalnie należy zaznaczyć, że uprawnienia sądu w zakresie przeciwdziałania przewlekłości sprawy, z uwagi na utrudnianie lub też uniemożliwianie przeprowadzenia postępowania dowodowego, są bardzo szerokie<sup>13</sup>. Dyscyplinowanie

---

<sup>10</sup> Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2013 r. III SPP 3/13, Legalis; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2014 r., WSP 9/13, Legalis; J. Skorupka, *Skarga na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki. Komentarz*, Warszawa 2010, Legalis, komentarz do art. 1.

<sup>11</sup> Uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 27 maja 2013 r., I ACa 36/13, [www.orzeczenia.ms.gov.pl](http://www.orzeczenia.ms.gov.pl), Legalis.

<sup>12</sup> Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm. (dalej: KPC).

<sup>13</sup> Zob.: art. 309 KPC, który przewiduje odpowiednie stosowanie przepisów o dowodach w przypadku konieczności przeprowadzenia dowodu innymi środkami dowodowymi niż wymienione w ko-

świadków, biegłych czy też innych osób za pomocą grzywny generalnie nie dotyczy stron postępowania<sup>14</sup>. W przypadku, gdy strona sprzeciwia się jej przesłuchaniu sąd podejmuje decyzję, czy przesłuchać tylko stronę przeciwną czy też całkowicie zrezygnować z dowodu z przesłuchania stron (zob. art. 302 KPC). Tym samym niestawiennictwo na rozprawę czy też bierna postawa strony nie tamuje rozpoznania sprawy. W sytuacji obowiązkowego stawiennictwa strona powinna otrzymać wezwanie na rozprawę (zob. np. art. 429 KPC), we wszystkich pozostałych przypadkach – zawiadomienie o rozprawie. Niestety, w praktyce bardzo często można spotkać się z wezwaniem na rozprawę także w przypadku braku obowiązku stawiennictwa, wynikającego z odpowiednich przepisów KPC. Praktyka taka wynika z literalnego brzmienia art. 149 KPC, który przewiduje zawiadomienie o rozprawie przez wezwanie. Z tego względu, osoba nieobeznana w procedurze cywilnej może mieć trudności z interpretacją, czy jej obecność na rozprawie jest niezbędna oraz czy w przypadku nieusprawiedliwionej nieobecności nie narazi się na grzywnę. W tym miejscu wspomnieć należy także o przepisie art. 216 KPC, który to pozostał bez zmian od dnia wejścia w życie KPC. Przepis ten pozwala sądowi, w celu dokładniejszego wyjaśnienia stanu sprawy, zarządzić stawienie się stron lub jednej z nich osobiście albo przez pełnomocnika. W doktrynie podnosi się, że pomimo wyraźnego brzmienia wskazanego przepisu, strona nie ma obowiązku stawiennictwa, ponieważ to należy do jej czynności dyspozytywnych<sup>15</sup>. Wskazuje się także, że jedyną sankcją braku stawiennictwa jest możliwość przegrania procesu oraz ewentualne nałożenie przez sąd obowiązku pokrycia kosztów wynikłych z braku stawiennictwa (zob. art. 103 KPC). Trudno zgodzić się z poglądem o możliwości nałożenia przez sąd obowiązku zwrotu wskazanych kosztów. Jak podkreślono, udział strony w posiedzeniach jest jej prawem, a nie obowiązkiem. Z tego względu trudno mówić, że rezygnacja ze swoich praw stanowi wyraz niesumiennego czy też niewłaściwego postępowania. Ponadto, strona może żądać rozpoznania sprawy także podczas jej nieobecności. Wskazany przepis należy traktować jako przejaw pozostałości po obowiązku dążenia sądu do wykrycia prawdy materialnej.

Ustawą z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych<sup>16</sup>, został skreślony art. 3 § 2 KPC, który nakładał na sąd obowiązek wszechstronnego zbadania wszystkich istotnych okoliczności sprawy i wyjaśnienia rzeczywistej treści stosunków faktycznych i prawnych. W doktrynie podkreśla się, że w wyniku wskazanej nowelizacji, rzeczą sądu nie jest

---

deksie, czyli także odpowiedniego zastosowania grzywny w stosunku do osoby trzeciej, która takie postępowanie dowodowe utrudnia lub też uniemożliwia.

<sup>14</sup> Zob. jednak np.: 429 KPC, 475 KPC.

<sup>15</sup> A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2014, Legalis, komentarz do art. 216.

<sup>16</sup> Dz.U. Nr 43, poz. 189 ze zm.

zarządzanie dochodzeń w celu uzupełnienia lub wyjaśnienia twierdzeń stron i wykrycia środków dowodowych, pozwalających na ich udowodnienie. Sąd nie jest zobowiązany do przeprowadzenia z urzędu dowodów zmierzających do wyjaśnienia okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. Obowiązek ten spoczywa na stronach, a ciężar udowodnienia faktów mających dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie spoczywa na stronie, która z faktów tych wywodzi skutki prawne<sup>17</sup>. W interesie powoda jest, aby przedstawiał dowody na poparcie swojego stanowiska, w tym dowód z przesłuchania stron<sup>18</sup>. Obrona pozwanego może ograniczyć się jedynie do złożenia odpowiedzi na pozew<sup>19</sup>.

Jak podkreślono, obecność stron co do zasady nie jest konieczna i nie ma potrzeby w tym zakresie ich dyscyplinować. To w interesie strony jest, aby się stawiła, by sąd mógł dopuścić dowód z jej przesłuchania. Dyscyplinowanie stron dotyczy natomiast wymuszenia terminowego składania wszelkich pism i przedstawiania wszystkich dowodów oraz zarzutów. Jest to niezwykle istotne, gdyż należy zapewnić każdej stronie możliwość wypowiedzenia się co do okoliczności i zarzutów stawianych przez jej przeciwnika procesowego. I tak, sąd (przewodniczący) może zarządzić wniesienie odpowiedzi na pozew w wyznaczonym terminie, nie krótszym niż dwa tygodnie (zob. art. 207 § 2 KPC). Sąd może także zobowiązać strony do złożenia dalszych pism przygotowawczych, oznaczając porządek składania pism, termin, w którym należy je złożyć i okoliczności, które mają być wyjaśnione (zob. art. 207 § 3 KPC). Zarządzając doręczenie pozwu, odpowiedzi na pozew lub złożenie dalszych pism przygotowawczych, sąd powinien wezwać stronę do przytoczenia wszelkich twierdzeń i dowodów pod rygorem pominięcia później zgłoszonych. (zob. art. 207 § 4 i 5 KPC). Tym samym, już w początkowej fazie procesu strony są dyscyplinowane do podania wszelkich twierdzeń i wniosków dowodowych pod rygorem pominięcia później zgłoszonych.

Przepisy wyraźnie przewidują możliwość sądu, a nie obowiązek dyscyplinowania stron co do powoływania twierdzeń, jak i wniosków dowodowych, jednak w świetle UOPP należy stwierdzić, że jest to obowiązek sądu. W przypadku zaniechania zobowiązania stron do przedstawienia na wstępnym etapie postępowania twierdzeń i wniosków dowodowych, zgodnie z art. 217 § 1 KPC, strona może je przytaczać aż do zamknięcia rozprawy. Zamknięcie rozprawy co do zasady następuje po przeprowadzeniu dowodów i udzieleniu głosu stronom (zob. art. 224 § 1 KPC). W doktrynie wskazano, że pominięcie twierdzeń i dowodów stanowi ogólną sankcję naruszenia art. 6 § 2 KPC<sup>20</sup>. Przepis ten wskazuje, że strony i uczestnicy postępowania obo-

<sup>17</sup> A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania*, komentarz do art. 3.

<sup>18</sup> W przypadku braku stawiennictwa powoda, chcąc uniknąć zawieszenia postępowania, musi on zażądać rozpoznania sprawy także podczas jego nieobecności (zob.: art. 209 KPC w zw. z art. 177 § 1 pkt 5 KPC).

<sup>19</sup> Brak złożenia odpowiedzi na pozew może spowodować, iż sąd wyda wyrok zaoczny (zob.: art. 340 KPC).

<sup>20</sup> *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, Legalis, komentarz do art. 217.

wiązani są przytaczać wszystkie okoliczności faktyczne i dowody bez zwłoki, aby postępowanie mogło być przeprowadzone sprawnie i szybko.

Wskazany pogląd wydaje się bardzo kontrowersyjny. W przypadku jego podzielenia wynikałoby, że nawet bez zobowiązania stron do np. złożenia odpowiedzi na pozew, sąd mógłby pominąć twierdzenia i dowody tej strony, ponieważ mogła je powołać jeszcze przed rozprawą w piśmie procesowym. Podzielić należy pogląd, iż rozwinięciem ciężającej na stronach i uczestnikach postępowania powinności dbania o sprawność i szybkość postępowania są dalsze przepisy KPC, w tym art. 207 oraz 217<sup>21</sup>. Tym samym, w przypadku braku zobowiązania stron do przedstawienia w określonym terminie wszystkich twierdzeń i wniosków dowodowych, wraz z określeniem konsekwencji niezastosowania się do tego wezwania, strona aż do zamknięcia rozprawy może je przytaczać. W przypadku, gdy sąd dojdzie do wniosku, że zwłoka w zgłaszaniu twierdzeń dowodów stanowi przejaw niesumienności lub oczywiście niewłaściwego postępowania, może nałożyć na tę stronę obowiązek zwrotu kosztów powstałych w związku z takim postępowaniem (zob. art. 103 KPC). Jednak niezależnie od nałożenia takiego obowiązku, to sąd będzie odpowiadać za ewentualną przewlekłość postępowania, gdyż na podstawie obowiązujących przepisów miał możliwość zdyscyplinowania stron i tego nie uczynił.

Przypomnieć należy, że bardziej restrykcyjną regulację przewidywały uchylone przepisy o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych<sup>22</sup>. W tych sprawach zarówno powód, jak i pozwany, byli zobowiązani już w pozwie i w odpowiedzi na pozew podać wszystkie twierdzenia oraz dowody na ich poparcie, pod rygorem pominięcia później zgłoszonych. Obecnie, jak podkreślono, to przewodniczący decyduje, czy taki obowiązek nałożyć na strony czy nie.

Dodatkowo przepisy przewidują minimalny czas, jaki sąd powinien wyznaczyć stronie na złożenie odpowiedzi na pozew, tj. 2 tygodnie (zob. 207 § 2 KPC). W sprawach zawiłych wyznaczony dwutygodniowy termin może okazać się za krótki. W takich sytuacjach strona powinna na podstawie art. 166 KPC wnieść o jego przedłużenie. Przepis ten dotyczy przedłużania terminów sądowych. Terminy sądowe to terminy wyznaczone przez sąd lub przez przewodniczącego<sup>23</sup>. Tym samym z uwagi na fakt, iż obecnie termin do złożenia odpowiedzi na pozew wyznacza przewodniczący, jest to niewątpliwie termin sądowy i można wnosić o jego przedłużenie. Wniosek taki musi zostać zgłoszony przed jego upływem i powinien zawierać uzasadnienie, tj. wskazanie ważnej przyczyny, z uwagi na którą strona nie mogła złożyć odpowiedzi na pozew w pierwotnym terminie, np. z uwagi na skomplikowanie sprawy, konieczność kompletowania licznych dokumentów itp.

<sup>21</sup> A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania*, komentarz do art. 6.

<sup>22</sup> Zob. np.: M. Pełczyński, *Prekluzja w zgłaszaniu twierdzeń i dowodów w I instancji w postępowaniu zwykłym, w sprawach gospodarczych, nakazowym, upominawczym i uproszczonym*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 7.

<sup>23</sup> *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–366*, Warszawa 2010, Legalis, komentarz do art. 166.

W doktrynie wskazuje się na możliwość kilkukrotnego składania wniosku o przedłużenie tego samego terminu<sup>24</sup>. Obecną regulację należy uznać za korzystniejszą, gdyż nie wskazuje sztywnego terminu bez możliwości jego przedłużenia, jak to miało miejsce w uchylonych przepisach o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.

Dyscyplinowanie stron powoduje, że w przypadku, gdy któraś z nich zgłosi spóźnione twierdzenia i dowody, sąd je pominie, chyba że strona uprawdopodobni, że nie zgłosiła ich w pozwie, odpowiedzi na pozew lub dalszym piśmie przygotowawczym bez swojej winy lub że uwzględnienie spóźnionych twierdzeń i dowodów nie spowoduje zwłoki w rozpoznaniu sprawy albo że występują inne wyjątkowe okoliczności (zob. art. 207 § 6 KPC). Uprawdopodobnienie, zgodnie z poglądami doktryny, polega na przytoczeniu okoliczności, które czynią określone twierdzenia prawdopodobnymi (zasługującymi na wiarę)<sup>25</sup>. Czy zgłoszenie spóźnionych twierdzeń i dowodów nie spowoduje zwłoki w rozpoznaniu sprawy, w każdym przypadku będzie oceniane przez sąd i w tej kwestii sąd ma dość dużą swobodę. Strony procesu nie wiedzą, czy sąd zamierza skończyć postępowanie czy też zamierza dopuścić jeszcze jakieś dowody niezawnioskowane przez strony (sąd na każdym etapie postępowania może dopuścić dowód z urzędu – zob. art. 232 KPC).

W świetle obecnej regulacji strony nie mogą nawet składać żadnych pism procesowych bez zgody sądu, chyba że pismo obejmuje wyłącznie wniosek o przeprowadzenie dowodu (zob. 207 § 3 KPC). W praktyce strona, która pragnie złożyć określone pismo, wnosi do sądu pismo wraz z wnioskiem o zezwolenie na jego złożenie. Tym samym, pomimo restrykcyjnej regulacji, przepis o zwrocie pism składanych bez zezwolenia sądu pozostaje praktycznie przepisem martwym<sup>26</sup>.

Poruszając problem spóźnionych twierdzeń i dowodów oraz składania pism bez zgody sądu należy wskazać również na uprawnienia strony, przeciwko której składane są przedmiotowe pisma, jak również wnioski dowodowe. Jak podkreślono, to sąd decyduje o pominięciu spóźnionych twierdzeń i wniosków dowodów. Sąd dokonuje tej czynności z urzędu, co nie wyklucza jednak złożenia wniosku przez stronę domagającą się pominięcia<sup>27</sup>. W przypadku braku pominięcia spóźnionych wniosków i twierdzeń oraz w przypadku braku zwrotu pisma złożonego bez zgody sądu, strona winna zgłosić zastrzeżenie dotyczące naruszenia przepisów postępowania

---

<sup>24</sup> *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasiecki, Warszawa 2014, Legalis, komentarz do art. 166; *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2013, Legalis, komentarz do art. 166.

<sup>25</sup> *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasiecki, Warszawa 2014, Legalis, komentarz do art. 50.

<sup>26</sup> Zob. jednak: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2012 r., III CSK 300/12, gdzie sąd ten podkreślił konieczność należytego uzasadnienia potrzeby złożenia pisma przygotowawczego, OSNC 2013, nr 3, poz. 42, s. 91; Biuletyn SN-IC 2013, nr 2; OSP 2014, nr 6, poz. 58, s. 773, Legalis.

<sup>27</sup> *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasiecki, Warszawa 2014, Legalis, komentarz do art. 207.

nia w trybie art. 162 KPC. Stronie, która zastrzeżenia nie zgłosiła co do zasady nie przysługuje prawo powoływania się na takie uchybienie w dalszym toku postępowania (zob. art. 162 KPC).

W orzecznictwie podkreśla się, że przewidziane w art. 162 KPC konsekwencje niezgłoszenia zastrzeżenia nie mają zastosowania w sytuacji, gdy strona nie była reprezentowana w sprawie przez zawodowego pełnomocnika: adwokata lub radcę prawnego i ani ona, ani jej niezawodowy pełnomocnik nie zostali pouczeni przez sąd na podstawie art. 5 KPC o treści art. 162 KPC<sup>28</sup>. Obowiązek pouczenia strony niereprezentowanej przez profesjonalnego pełnomocnika o treści art. 162 KPC wynika wprost z art. 210 KPC. Zgodnie ze wskazanym przepisem, sąd poucza stronę występującą w sprawie bez adwokata, radcy prawnego, rzecznika patentowego lub radcy Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa m.in. o treści art. 162 KPC. Zaznaczyć należy, że zgodnie z poglądami orzecznictwa, jak i doktryny, strona żądająca wpisania zastrzeżenia do protokołu powinna dokładnie wskazać naruszone przepisy<sup>29</sup>. Tym samym niewątpliwie jest, iż wpisanie zastrzeżenia do protokołu wymaga dogłębnej znajomości procedury cywilnej. Pouczenie strony o treści art. 162 KPC wydaje się iluzoryczną pomocą i można zaryzykować tezę, że jedynie osoba będąca specjalistą z zakresu procedury cywilnej będzie mogła złożyć odpowiednie zastrzeżenie. Jednak w przypadku takich profesjonalistów nie istnieje potrzeba pouczenia ich o treści art. 162 KPC. Należy postulować zmianę wskazanego przepisu i zastosowanie go jedynie do profesjonalnych pełnomocników. Zmiana ta pozwoli zerwać z fikcyjnymi „uprawnieniami” strony niereprezentowanej przez profesjonalnego pełnomocnika, które to uprawnienia w zasadzie obracają się na niekorzyść strony. Sąd, w przypadku naruszenia przepisów postępowania i niezgłoszenia zastrzeżenia w trybie art. 162 KPC, może stwierdzić, że strona była pouczona o treści ww. przepisu, nie złożyła zastrzeżenia i tym samym nie przysługuje jej prawo powoływania się na takie uchybienie w dalszym toku postępowania.

Tytułem przykładu, jak daleko idące konsekwencje ma brak złożenia zastrzeżenia w trybie art. 162 KPC, jest poruszana w orzecznictwie kwestia zamknięcia rozprawy bez przeprowadzenia wszelkich dowodów. I tak, Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyraźnie wskazał, że stronie, która nie wniosła do protokołu z posiedzenia niejawnego zastrzeżenia w trybie art. 162 KPC w sytuacji, gdy przewodniczący formalnie (poprzez wydanie stosownego zarządzenia) zamknął rozprawę, z uchybieniem dyspozycji art. 224 § 1 KPC, gdyż sąd orzekający nie przeprowadził wszystkich, uprzednio zgłoszonych dowodów i nie wydał w tym zakresie odpowiedniego postanowienia, nie przysługuje prawo powoływania się na takie uchybienie w dalszym toku postępowania, chyba że uprawdopodobni, iż nie zgłosiła zastrzeżenia bez swojej winy. Sąd ten podkreślił, że przed nowelizacją KPC do 1996 r. to sąd był odpowiedzialny za

<sup>28</sup> Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2010 r., I CSK 181/10, Legalis.

<sup>29</sup> *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasiecki, Warszawa 2014, Legalis, komentarz do art. 162 i cytowane tam orzecznictwo.



wynik procesu, w myśl zasady prawdy obiektywnej. Obecnie strony powinny przed zamknięciem rozprawy domagać się przeprowadzenia tych dowodów, które zostały uprzednio zgłoszone, a nie stały się składnikiem postępowania dowodowego<sup>30</sup>. Rozprawa dla większości osób stających po raz pierwszy przed sądem to olbrzymi stres. Ponadto sąd zazwyczaj dopuszcza dowody z dokumentów dyktując odpowiednie karty akt, na której te dowody się znajdują. Nawet profesjonalny pełnomocnik może nie zorientować się, że sąd „zapomniał” dopuścić jakiś dowód. Milczenia w tej kwestii nie można utożsamiać z odstąpieniem od żądania przeprowadzenia wskazanego dowodu i tym bardziej nie można w późniejszym etapie postępowania, tj. w postępowaniu odwoławczym wskazywać, że strona czy nawet profesjonalny pełnomocnik nie złożyli zastrzeżenia do protokołu. Oczywiście zarówno strona, jak i pełnomocnik mogą wykazywać, iż nie zgłosili zastrzeżeń bez swojej winy. Jednak w tym zakresie sądy dość rygorystycznie podchodzą do kwestii braku winy<sup>31</sup>.

Z drugiej strony podkreślić należy, że sąd nie musi przeprowadzić wszystkich zgłoszonych przez stronę dowodów. Sytuacja taka ma miejsce, gdy strona zbędnie usiłuje nadal dowodzić istotnego dla sprawy twierdzenia, które zostało już na jej korzyść wykazane dotychczasowymi dowodami<sup>32</sup>. Powoływanie większej ilości dowodów nie można jednak z góry uznać za błąd procesowy, gdyż to sąd dopiero w wyroku przesądzi, czy strona udowodniła korzystne dla niej okoliczności. Sąd powinien w tym zakresie nie dopuścić do przeprowadzania zbędnej ilości dowodów, nawet wbrew stanowisku samej strony. Zaniechanie temu obowiązкови narazi sąd na zarzut przewlekłości postępowania, gdyż tak jak podkreślono, sąd kieruje rozprawą i jest uprawniony do podejmowania właściwych decyzji procesowych, które mają na celu zapewnienie właściwej szybkości procesu. Brak podejmowania takich działań czy też podejmowanie działań nieefektywnych, będzie uznane za doprowadzenie do przewlekłości postępowania.

Kontynuując rozważania dotyczące przewlekłości postępowania przypomnieć należy, że sąd na każdym etapie sprawy może dopuścić dowód z urzędu, tj. dowód niewskazany przez strony (zob. art. 232 KPC). Tym samym pojawia się pytanie, czy dopuszczenie takiego dowodu może być uznane za doprowadzenie do przewlekłości postępowania. Generalnie wydaje się że nie, sąd ma możliwość dopuszczenia dowolnego dowodu z urzędu w celu wydania prawidłowego rozstrzygnięcia. Uprawnienie takie nie wyklucza jednak odpowiedzialności „za czas” dopuszczenia takiego dowodu. W szczególności w przypadku, gdy sąd mógł dopuścić dowód z urzędu na wczesnym etapie sprawy, a uczynił to dopiero po przeprowadzeniu wszelkich

---

<sup>30</sup> Wyrok Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 5 czerwca 2013 r., V ACa 283/13 wraz z uzasadnieniem, [www.orzeczenia.ms.gov.pl](http://www.orzeczenia.ms.gov.pl) [dostęp: 31.07.2014].

<sup>31</sup> Zob.: orzecznictwo wypracowane na gruncie przepisu art 168 KPC, dotyczącego warunków przywrócenia terminu.

<sup>32</sup> Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2008 r., IV CSK 543/07, w: *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, Legalis, komentarz do art. 217; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 czerwca 2013 r., II UK 370/12, Legalis.

dowodów zawnioskowanych przez strony, przy czym z zastrzeżeniem, że potrzeba dopuszczenia tego dowodu istniała już na samym początku, a przeprowadzone czynności nie miały żadnego wpływu na jego zakres. Takie działanie może zostać uznane za nieuzasadnione długotrwałe zaniechanie przez sąd czynności, co stanowi o przewlekłości postępowania.

Podsumowując dotychczasowe rozważania stwierdzić należy, że za przewlekłe postępowanie odpowiada sąd. W przypadku jego stwierdzenia strona może otrzymać od Skarbu Państwa od 2 tys. do 20 tys. zł jako rekompensatę (zob. art. 12 UOPP). W odrębnym postępowaniu będzie także mogła żądać naprawienia szkody (zob. art. 15 UOPP). Jednak niewątpliwie są to dwa kolejne procesy, które również mogą ciągnąć się latami. Z tego względu konieczne jest współdziałanie z sądem w celu zapobieżenia przewlekłości postępowania. Co prawda, za przewlekłość postępowania odpowiada sąd, jednak w interesie strony, której zależy na szybkim rozpoznanie sprawy jest, aby do takiej przewlekłości nie dopuścić. Jak już podkreślono, problem ten jest niezwykle istotny w sprawach dotyczących ochrony dóbr osobistych, gdzie konsekwencje długotrwałego procesu z biegiem lat są coraz trudniejsze do naprawienia. Strona nie może zastępować sądu w prowadzeniu postępowania, może jednak zwracać się do sądu z wnioskiem o dokonanie pewnych czynności, dyscyplinowanie innych uczestników postępowania czy też składając zastrzeżenia w trybie art. 162 KPC we wszystkich przypadkach, gdy w jej ocenie sąd narusza przepisy procedury cywilnej. Jak wskazano w powyższym artykule, apelowanie do sądu o podjęcie określonych czynności czy też składanie zastrzeżeń w trybie art. 162 KPC, wymaga jednak bardzo dobrej znajomości procedury cywilnej.

## Bibliografia

- Banaszak B., *Kodeks wyborczy. Komentarz*, Warszawa 2014, Legalis.
- Grejciun W., „*Witajcie w życiu*”, czyli historia filmu, który od 15 lat leży na półce, <http://www.gazeta.pl> [dostęp: 31.07.2014].
- <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-jednoroczne/rok-2014/> [dostęp: 31.07.2014].
- Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2013, Legalis.
- Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz do art. 1–449*<sup>10</sup>, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2013, Legalis.
- Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2014, Legalis.
- Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–366*, red. K. Piasecki, Warszawa 2010, Legalis.
- Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2013, Legalis.
- Pełczyński M., *Prekluzja w zgłaszaniu twierdzeń i dowodów w I instancji w postępowaniu zwykłym, w sprawach gospodarczych, nakazowym, upominawczym i uproszczonym*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 7.

Skorupka J., *Skarga na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki. Komentarz*, Warszawa 2010, Legalis.

Stróżyk J., *Witajcie w życiu, czyli 15 lat w sądzie*, „Rzeczpospolita” 2012, z 19 grudnia.

Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2014, Legalis.

### Streszczenie

W sprawach dotyczących dóbr osobistych szybkość postępowania jest szczególnie ważna. Naruszenie dobra osobistego w wielu przypadkach wywołuje nieodwracalne skutki. Dla powoda istotne jest, jak szybko uzyska satysfakcjonujące rozstrzygnięcie sądowe. Natomiast pozwany ostatecznie zostanie oczyszczony z wszelkich zarzutów dopiero po zakończeniu postępowania. W każdym przypadku konsekwencje długotrwałego procesu z biegiem lat są coraz trudniejsze do naprawienia. Z tego względu konieczne jest wskazanie, na czym polega przewlekłość postępowania i jak jej przeciwdziałać. Za przewlekłość postępowania odpowiada sąd. W przypadku jej stwierdzenia, strona otrzyma od Skarbu Państwa odpowiednią kwotę pieniężną, jednak nie zawsze kwota ta zrekompensuje dolegliwości, jakie strona musiała ponosić z uwagi na brak jednoznacznego rozstrzygnięcia we właściwym terminie. Dlatego też strona zainteresowana sprawnym przeprowadzeniem postępowania, powinna współdziałać z sądem, a nawet niekiedy wpływać na sąd, aby skutecznie dyscyplinował wszystkich uczestników postępowania. W niniejszym artykule ukazane zostały w szczególności przepisy, których odpowiednie zastosowanie umożliwi przeciwdziałanie przewlekłości postępowania.

### ELONGATION OF CIVIL LAWSUITS WITH SPECIAL REFERENCE TO CASES OF PERSONAL PROPERTY PROTECTION

#### Summary

The speed of proceedings in cases of personal property is especially vital. Encroachment on personal property in several cases prompts irreversible consequences. The key factor for a plaintiff is how fast a satisfactory court adjudication is arrived at. However, an accused can be ultimately cleared of all charges only at the end of proceedings. Under all circumstances, the consequences of a prolonged lawsuit, over the course of time, are becoming more difficult to rectify. In this respect, it is necessary to indicate what elongation of proceedings involves and how to counteract this problem. The court answers for the prolongation of proceedings. In the case of its avowal the party involved is paid an appropriate sum of money from the state coffers, not always the sum that would recompensate the party for the inconveniences caused by the lack of an unequivocal decision at the right time. For this particular reason, a party that is interested in having efficient proceedings should cooperate with the courts, and sometimes exert some pressure on the courts to effectively discipline all participants of proceedings. This article portrays, especially, rules, if appropriately applied, that would facilitate the prevention of proceedings elongation.